

<https://doi.org/10.15804/ppk.2024.02.09>
2024, nr 2 (78), ss. 14

Data akceptacji: 28.03.2024

Data publikacji: 30.04.2024

Cytowanie

CHICAGO: J. Derlatka, Uprzywilejowanie wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej – uwagi konstytucyjne i procesowe, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2024, nr 2, s. 117–130, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.02.09>

APA: Derlatka, J. (2024), Uprzywilejowanie wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej – uwagi konstytucyjne i procesowe, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 2, s. 117–130, <https://doi.org/10.15804/ppk.2024.02.09>

Joanna Derlatka

ORCID ID: 0000-0002-2633-4151

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

E-mail: joanna.derlatka@ujk.edu.pl

Uprzywilejowanie wierzycieli w podziale sumy uzyskanej z egzekucji sądowej – uwagi konstytucyjne i procesowe

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, egzekucja sądowa, plan podziału, alimenty, hipoteka

Keywords: civil proceedings, judicial execution, distribution plan, alimony, mortgage

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest przeprowadzenie interdyscyplinarnej analizy przepisów zawartych w art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3², § 7–8 Kodeksu postępowania cywilnego w płaszczyźnie norm i wartości konstytucyjnych, wyznaczonych przez szczegółowe instytucje zasady demokratycznego państwa prawnego. Regulacja ta została wprowadzona nowelizacją z 9 marca 2023 r. jako zabezpieczenie przyszłych należności wierzycieli alimentacyjnych. W artykule omówiono zastrzeżenia dotyczące jej zgodności z konstytucyjną zasadą ochrony praw nabytych oraz przedstawiono propozycje naprawcze. Zaprezentowano również problematykę zgodności nowych przepisów z prawem do egzekucji, wywodzonym z konstytucyjnego prawa do sądu. W opracowaniu wykorzystano dogmatyczno-prawną metodę badawczą.

Abstract

Creditors' Privileges in the Distribution of Amounts Obtained in Judicial Enforcement – Constitutional and Procedural Remarks

The purpose of this study is an interdisciplinary analysis the new regulations, referred to in Art. 1025 § 1 point 2¹, § 3², § 7–8 of the Code of Civil Procedure, in the context of constitutional norms and values determined by specific institutions the principles of a democratic state of law. This regulation was introduced by the amendment of March 9, 2023 as a security for future alimony claims. The article discusses reservations regarding its compliance with the constitutional principle of protection of acquired rights and also presents the corrective proposals. The goal of the paper is to present the compliance of new regulations with the right to enforcement, derived from the constitutional right to a court. The study uses a dogmatic-legal research method.

✱

I. Wprowadzenie

Ustawą z 9 marca 2023 r.¹ przeprowadzono zmiany dotychczasowej kolejności zaspokojenia wierzytelności z kwoty uzyskanej w egzekucji sądowej, polegające m.in. na dodaniu nowej kategorii zaspokojenia², tj. należności alimentacyjnych przysługujących w wysokości stanowiącej równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres roku na każdego wierzyciela prowadzącego egzekucję (art. 1025 § 1 pkt 2¹ KPC)³. Sumy przypadające na poczet należności alimentacyjnych niewymagalnych w dniu sporządzenia planu podziału pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, a komornik podejmuje zdeponowane środki, jeżeli zaspokojenie bieżących należności ali-

¹ Ustawa z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 614), weszła w życie 1 lipca 2023 r., dalej jako nowelizacja KPC z 2023 r. albo nowelizacja marcowa.

² Zaraz po kosztach egzekucyjnych (z wyjątkiem kosztów zastępstwa prawnego przyznanych przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym) oraz należnościach alimentacyjnych wymagalnych (art. 1025 § 1 pkt 1–2 KPC).

³ Ustawa z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1550 ze zm.), dalej jako KPC.

mentacyjnych nie jest możliwe w inny sposób (art. 1025 § 3² KPC). Doszło tym samym do utworzenia tzw. „funduszu żelaznego”⁴, tj. autonomicznego (*sui generis*) zabezpieczenia przyszłych należności wierzycieli alimentacyjnych, z pierwszeństwem przed należnościami innych wierzycieli, w tym wierzycieli hipotecznych oraz wierzycieli prowadzących egzekucję.

Spośród wielu problemów narosłych wokół tzw. „funduszu żelaznego” warto rozważyć kwestie, które powstają na styku prawa konstytucyjnego i prawa egzekucyjnego, a w szczególności zagadnienia dotyczące nowej sytuacji procesowej wierzycieli hipotecznych i wierzycieli prowadzących egzekucję. Dodanie przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” jest impulsem do podjęcia rozważań nad konstytucyjnymi aspektami nowelizacji KPC z 2023 r., po raz kolejny⁵ dowodząc potrzeby prowadzenia dyskursu naukowego o charakterze interdyscyplinarnym⁶. Usunięcie głównych mankamentów nowelizacji KPC z 2023 r. nie jest możliwe bez rozwiązania problemów wyraźnie przekraczających granice

---

⁴ Tzw. „fundusz żelazny” jest objęty regulacją art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3², § 7–8 KPC. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu nowelizacji marcowej, Sejm RP IX kadencji, druk sejmowy nr 2650, s. 65, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2650> (2.01.2024), depozyt służący zabezpieczeniu przyszłych należności alimentacyjnych stanowi tzw. *sui generis* „fundusz żelazny”.

⁵ W szerokim zakresie badania konstytucyjne prowadzone były już m.in. w obszarze zakresu czynności orzeczniczych powierzonych referendarzom sądowym (A. Kościółek, *Kompetencja referendarza sądowego do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu cywilnym w świetle konstytucyjnej zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1, s. 353 i n.), środków zaskarżenia (M. Romańska, *Wpływ orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na kształt i sprawność systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2, s. 169 i n.), pozasądowego mechanizmu rozstrzygania sporów (M. Walasik, *Konstytucyjna koncepcja sądowego wymiaru sprawiedliwości [w:] Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017, s. 863), drogi sądowej (J. Gudowski, *Wpływ Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na pojęcie dopuszczalności drogi sądowej [w:] Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010, s. 424), zasady jawności postępowania cywilnego (A. Kościółek, *Konstytucyjność wyłączenia jawności posiedzeń sądowych w postępowaniu cywilnym – przyczynek do dyskusji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 2, s. 207 i n.) oraz wielu innych konstytucyjnych aspektów objętych ostatnimi nowelizacjami KPC (*Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, red. A. Orzeł-Jakubowska, T. Zembrzusi, Warszawa 2023).

⁶ Zamiast wielu zob.: P. Grzegorzczak, *O konstytucjonalizacji prawa procesowego cywilnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, nr 2, s. 293.

nauki prawa postępowania cywilnego i wymagających weryfikacji pod kątem urzeczywistnienia zasad konstytucyjnych, a w tym szczegółowych instytucji zasady demokratycznego państwa prawnego (zasad pochodnych, wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP). Głównym punktem odniesienia jest zasada ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, której emanacją są: zakaz działania prawa wstecz, nakaz zachowania odpowiedniego okresu dostosowawczego (*vacatio legis*), zasada ochrony praw słuszenie nabytych i interesów w toku⁷ oraz zasada określoności prawa. Powtarzając za J. Gudowskim pytanie: „Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?”⁸, można tylko wyrazić nadzieję na odpowiedź twierdzącą.

II. Pozycja wierzycieli hipotecznych w postępowaniu podziałowym

Regulacja prawna tzw. „funduszu żelaznego” wywołuje szereg wątpliwości na tle konstytucyjnej zasady równości (art. 32 Konstytucji RP), zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) oraz zasady proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych wolności i praw jednostki (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Najpoważniejsze z nich rysują się jednak wokół zasady demokratycznego państwa prawnego i ten wątek będzie stanowił podłoże do dalszych rozważań. Konstytucyjna zasada demokratycznego państwa prawnego jest fundamentem do rekonstruowania z niej zasad o znaczeniu podstawowym dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, także takich, które nie zostały *expressis verbis* wymienione w samej ustawie zasadniczej⁹. Zasada ta ma charakter źródłowy dla zasady dostatecznej określoności prawa¹⁰, zasa-

⁷ Wyrok TK z 10 marca 2015 r., sygn. akt K 29/13, OTK-A 2015, nr 3, poz. 29.

⁸ J. Gudowski, *Tradycja, postęp i coś jeszcze. Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?* [w:] *Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, red. A. Orzeł-Jakubowska, T. Zembrzowski, Warszawa 2023, s. 17. Warto też podkreślić, że publikacja ta jest efektem Ogólnopolskiej Konferencji naukowej pod tytułem „Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego”, która odbyła się na Uniwersytecie Warszawskim w dniach 4–5 grudnia 2021 r.

⁹ J. Zakrzewska, *Konstytucyjna zasada państwa prawnego w praktyce Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 7, s. 5; wyrok TK z 14 lipca 2021 r., sygn. akt P 7/20, OTK-A 2021, poz. 49.

¹⁰ W doktrynie wskazano również na zasadę pewności prawa, złożoną z zasad: jawności, stabilności oraz jasności prawa – J. Mikołajewicz, *Pojmowanie „państwa prawnego” w orzecznictwie*

dy przyzwoitej legislacji¹¹ oraz zasady zaufania obywatela do państwa i prawa (określanej również jako zasada lojalności)¹². Ostatnia z wymienionych jest poczytywana, w ujęciu J. Mikołajewicza, za źródło zasady ochrony praw nabytych, z której z kolei wywodzi się m.in. zasada nieretroaktywności prawa¹³.

Przejdźmy teraz do analizy przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” w perspektywie zasady ochrony praw nabytych. Ingerencja w wymienioną zasadę, wywołana wejściem w życie nowelizacji KPC z 2023 r., wydaje się najpoważniejsza, zaś asumptem tej diagnozy jest nie tyle wadliwość zrębów konstrukcyjnych tzw. „funduszu żelaznego”, co uchybienia w konstrukcji przepisów intertemporalnych zawartych w ustawie z 9 marca 2023 r. Zastosowanie reguły *tempus regit actum*¹⁴ prowadzi do wniosku, że stan prawny istniejący w chwili powstania faktu prawnego winien determinować skutki tego faktu¹⁵. Hipoteki, powstałe przed wejściem w życie nowelizacji marcowej, miały na celu zapewnić uprzywilejowanie wierzycieli hipotecznych rozciągające się na etap postępowania zmierzającego do podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Tak się jednak nie stało, gdyż ustawodawca przyjął reguły intertemporalne nowelizacji KPC z 2023 r., które abstrahują od daty powstania hipoteki, jako okoliczności istotnej dla zastosowania nowych przepisów art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3² KPC. Jak wynika z art. 19 ust. 1 nowelizacji KPC z 2023 r., do spraw wszczętych i niezakończonych¹⁶ przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej stosuje się przepisy KPC w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą. Jednakże, zgodnie z art. 21 ust. 5 tej ustawy: „do planów podzia-

---

twie Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej [w:] *Polskie dyskusje o państwie prawa*, red. S. Wronkowska, Warszawa 1995, s. 101 i n.

¹¹ Zob. postanowienie SN z 6 września 2023 r., sygn. akt II NSKP 30/23, *Legalis/el*; wyrok SN z 14 lutego 2023 r., sygn. akt II USKP 223/21, *Legalis/el*.

¹² Wyroki TK z: 20 grudnia 1999 r., sygn. akt K 4/99, OTK 1999, nr 7, poz. 165; 14 lipca 2021 r., sygn. akt P 7/20, OTK-A 2021, poz. 49; 20 kwietnia 2020 r., sygn. akt U 2/20, OTK-A 2020, poz. 6.

¹³ J. Mikołajewicz, *Pojmowanie...*, s. 101.

¹⁴ Zob. uchwały SN: z 17 maja 1990 r., sygn. akt III CZP 24/90, OSNCP 1991, nr 2–3, poz. 18; z 29 listopada 1991 r., sygn. akt III CZP 123/91, OSNCP 1992, nr 6, poz. 101; z 17 kwietnia 2009 r., sygn. akt III CZP 16/09, OSNC 2010, nr 1, poz. 16.

¹⁵ Wyrok SN z 24 stycznia 2023 r., sygn. akt II PSKP 2/22, *Legalis/el*.

¹⁶ Tzw. *facta pendentia* – zob. szerzej: R. Duminičă, *The principle of non-retroactivity of the law in the Romanian civil code*, „*Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*” 2020, nr 1 (26), s. 66.

łu sporządzonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy nie stosuje się przepisów art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3², art. 1029 § 3 oraz art. 1033 § 2 ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”. Oznacza to, że wynikająca z prawa materialnego ochrona wierzycieli hipotecznych (decydująca o ich uprzywilejowaniu w planie podziału) jest *de lege lata* urzeczywistniona tylko wtedy, gdy plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji sporządzono do 30 czerwca 2023 r. włącznie, a więc przed 1 lipca 2023 r. (jako dniem wejścia w życie nowelizacji marcowej). Sporządzenie planu podziału w dniu 1 lipca 2023 r. lub w dniach późniejszych, wywołuje derogację materialnoprawnego uprzywilejowania w postępowaniu podziałowym tych wierzycieli hipotecznych, których hipoteki powstały przed dniem wejścia w życie nowelizacji, co wynika z temporalnego zakresu obowiązywania nowych przepisów o tzw. „funduszu żelaznym”.

Ochrona praw nabytych jest szczególnym aspektem zasady pewności i przewidywalności prawa¹⁷. Stabilność i jasność prawa wymagają od racjonalnego ustawodawcy powstrzymania się od ingerencji w już uregulowane stosunki prawne i prawa nabyte przed zmianą określonej grupy przepisów. Należy mieć na względzie, że oddziaływanie prawa nowego *pro futuro* nie eliminuje kolizji tego prawa z prawami nabytymi w przeszłości. System prawa powinien działać jako spójny kolektyw, a nie tylko suma dystrybucyjnych jego elementów składowych¹⁸. „Stanowienie i stosowanie prawa nie może być pułapką dla obywatela, a obywatel powinien mieć możliwość układania swoich spraw w zaufaniu, iż nie naraża się na niekorzystne skutki prawne swo-

---

¹⁷ Szerzej: J. Zegarlicki, *Pewność prawa jako istotna wartość państwa prawnego*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2017, nr 2, s. 143 i n. Ingerencja w zasadę ochrony praw nabytych może być akceptowana z uwagi na potrzebę ochrony innego dobra konstytucyjnego – M. Jackowski, *Ochrona praw nabytych w polskim systemie konstytucyjnym*, Warszawa 2008, s. 145.

¹⁸ Jak wskazał J. Mikołajewicz, system prawny może być pojmowany na dwa zasadniczo różne sposoby: tj. po pierwsze jako wszystkie normy prawne, które według jakichś kategorii przynależności systemowej go tworzą (zbiór w sensie dystrybucyjnym), oraz po drugie, jako pewna całość złożona z owych norm (zbiór kolektywny) – Idem, *System prawa w perspektywie jego stosowania*, „Przegląd Prawa i Administracji” Systemowość prawa. Tom dedykowany Panu Profesorowi Stanisławowi Kaźmierczykowi w osiemdziesiątą rocznicę urodzin, red. Z. Pulka, 2016, t. CIV, s. 184. Zob. też: D. Książek, *Intertemporalna kategoryzacja przepisów Kodeksu pracy*, Warszawa 2020, s. 26 i cyt. tam literatura.

ich decyzji i działań niemożliwych do przewidzenia w chwili podejmowania tych decyzji i działań”¹⁹.

Istotą planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest kategoryzacja należności, wskutek której plan podziału nie gwarantuje zaspokojenia należności wszystkich wierzycieli uczestniczących w podziale. Poza sporem jest więc, że wierzyciel hipoteczny może nie uzyskać zaspokojenia z sumy uzyskanej z egzekucji, bądź z tego względu, że jego należność ustępuje wobec należności uprzywilejowanych w wyższej kategorii, bądź też wskutek niższego pierwszeństwa (art. 12 ust. 1 UKWH²⁰ w zw. z art. 1026 § 1 KPC). Wierzyciel hipoteczny, którego ograniczone prawo rzeczowe powstało przed dniem 1 lipca 2023 r. jest jednak pozbawiony należnej mu ochrony praw nabytych, a także konstytucyjnie chronionej ekspektatywy nabycia prawa²¹, gdyż wejście w życie przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” znacząco utrudnia mu zaspokojenie swej należności z sumy uzyskanej z egzekucji w tych wszystkich przypadkach, gdy plan podziału sporządzono 1 lipca 2023 r. lub w dniach następujących. Należy przyjąć, że uzależnienie obowiązującej kolejności zaspokojenia należności w planie podziału od dnia sporządzenia tego planu, niezależnie od daty powstania hipoteki, jest ukłonem w stronę wierzycieli alimentacyjnych nieproporcjonalnym do ingerencji dokonanej w konstytucyjną zasadę ochrony praw nabytych (w tym konstytucyjny standard ochrony ekspektatywy nabycia prawa) oraz w wartości takie, jak pewność i przewidywalność prawa. Nowy stan prawny tworzy niebezpieczny wyłom w urzeczywistnieniu zasady przyzwoitej legislacji, zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa.

---

¹⁹ Orzeczenie TK z 3 grudnia 1996 r., sygn. akt K 25/95, OTK 1996, nr 6, poz. 52. Zob. też wyroki TK z: 14 czerwca 2000 r., sygn. akt P 3/00, OTK 2000, nr 5, poz. 138; 19 listopada 2008 r., sygn. akt Kp 2/08, OTK-A 2008, nr 9, poz. 157; 20 stycznia 2009 r., sygn. akt P 40/07, OTK-A 2009, nr 1, poz. 4.

²⁰ Ustawa z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1984 ze zm.), dalej jako UKWH.

²¹ Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny, ochrona praw nabytych obejmuje także ochronę „ekspektatyw maksymalnie ukształtowanych”, tj. takich, które spełniają wszystkie zasadnicze przesłanki ustawowe nabycia praw pod rządami danej ustawy, bez względu na stosunek do nich późniejszej ustawy – wyrok TK z 24 października 2000 r., sygn. akt SK 7/00, OTK 2000, nr 7, poz. 256. Ekspektatywa „maksymalnie ukształtowanej” ochrony prawa nabytego drogą ustanowienia hipoteki jest zatem również konstytucyjnie chroniona.

Konstytucyjna zasada demokratycznego państwa prawnego jest również źródłem zasady nieretroakcji. W wyroku z 25 listopada 1997 r., sygn. akt K 26/97²², Trybunał Konstytucyjny wskazał, że jakkolwiek zmienność prawa jest elementem, z którym muszą się liczyć obywatele, to jednak klauzula demokratycznego państwa prawnego i wynikająca z niej zasada zaufania obywatela do państwa nakładają na ustawodawcę obowiązek takiego formułowania nowych przepisów, które szanuje tzw. interesy w toku²³. Nieprawidłowa ingerencja w stosunki prawne powstałe w przeszłości, drogą nowelizacji oddziałującej na przyszłość, kieruje uwagę w stronę problematyki retroakcji. Stan prawny powstały w efekcie regulacji intertemporalnej zawartej w art. 21 ust. 5 nowelizacji KPC z 2023 r. może być bowiem porównywalny ze skutkami wstecznego działania prawa. Na tej płaszczyźnie badawczej rysuje się potencjalna kolizja między regułami intertemporalnymi nowelizacji marcowej a dyspozycją art. 2 Konstytucji RP w tym zakresie, w jakim przepis ten gwarantuje „ogólny zakaz retroakcji (zakaz wstecznego działania prawa)”²⁴. W spektrum uwagi znajduje się retroakcja niewłaściwa (retrospektywność, retrospekcja)²⁵, o której mowa wówczas, gdy „w sytuacjach będących „w toku”, czyli w złożonych faktach prawnych lub trwałych stosunkach prawnych, dawne prawo określa skutki zdarzeń zaistniałych przed zmianą przepisów, natomiast nowe prawo ma zastosowanie od chwili jego wejścia w życie zgodnie z zasadą bezpośredniego działania ustawy

²² OTK 1997, nr 5–6, poz. 64.

²³ Wprawdzie w wyroku tym TK rozważał przypadek wejścia w życie nowych przepisów podatkowych, lecz w przypadku wprowadzenia do porządku prawnego przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” można przyjąć podobny, tj. ekonomiczny (majątkowy) charakter ryzyka wiążącego się ze zmianą przez ustawodawcę „reguł gry”, destabilizującą zasady obowiązujące adresata zmienianej, czy też dodawanej, grupy przepisów.

²⁴ Zob. wyrok TK z 9 grudnia 2015 r., sygn. akt K 35/15, OTK-A 2015, nr 11, poz. 186; J. Zakrzewska, *Spór o konstytucję*, Warszawa 1993, s. 82–90.

²⁵ Jak zauważył SN: „bezpośrednie działanie prawa prowadzące do skutków porównywalnych ze skutkami wstecznego działania prawa jest w świetle zasad konstytucji dopuszczalne tylko wyjątkowo, gdy interesom osób, których takie działanie dotyka, można przeciwstawić ważny interes publiczny, zasługujący na przyznanie mu pierwszeństwa” – uzasadnienie postanowienia SN z 16 września 2004 r., sygn. akt IV CZ 108/04, „Głosa” 2006, nr 2, s. 9. Zob. też uzasadnienie wyroku TK z 9 czerwca 2003 r., sygn. akt SK 12/03, OTK-A 2003, nr 6, poz. 9 oraz cyt. tam orzecznictwo.

nowej”²⁶. Wejście w życie nowelizacji KPC z 2023 r. w zakresie, w jakim zastosowanie przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” abstrahuje od daty powstania hipoteki, ingeruje zatem w ukonstytuowane w przeszłości stosunki prawne przez zmianę ich skutków na przyszłość. Innymi słowy, skutek ustanowienia hipoteki, znany wierzycielowi hipotecznemu w chwili powstania hipoteki, ulega modyfikacji na etapie sporządzenia planu podziału od 1 lipca 2023 r. Suponowany przez wierzyciela hipotecznego zakres zaspokojenia z sumy uzyskanej w drodze egzekucji ulega w najlepszym przypadku istotnemu zmniejszeniu, wskutek zmiany przepisów prawa egzekucyjnego. Stwierdzenie stanu retroakcji niewłaściwej, i zakwestionowanie konstytucyjności nowelizacji KPC z 2023 r. w tym zakresie, jest jednak zadaniem o tyle trudnym, że – jak przyjmuje się w jurysprudencji – bezpośrednie działanie prawa nowego ingerującego w okoliczności, zdarzenia bądź stosunki prawne powstałe pod rządami prawa dawnego i trwające w chwili wejścia w życie prawa nowego, jest uzasadnione o ile przemawia za tym ważny interes publiczny²⁷. Wykluczenie naruszenia retroakcji nie uchybia jednak stwierdzeniu naruszenia zasady przyzwoitej legislacji i zasady lojalności.

Należy postawić tezę, że potrzeba zabezpieczenia interesów wierzycieli alimentacyjnych jest niewątpliwie wartością priorytetową, a jej realizacja mogłaby w sposób akceptowalny prowadzić do obniżenia standardu ochrony innych wartości nie mniej doniosłych, takich jak pierwszeństwo zaspokojenia wierzycieli hipotecznych. Wprowadzenie przepisów regulujących tzw. „fundusz żelazny”, a zwłaszcza art. 1025 § 1 pkt 2¹ i § 3² KPC, w zgodzie z dyrektywą proporcjonalności ochrony wartości prawnie doniosłych (a są nimi ochrona interesu prawnego wierzycieli alimentacyjnych oraz ochrona interesu prawnego wierzycieli hipotecznych), wymagałoby jednak naprawczej modyfikacji reguł intertemporalnych w taki sposób, by data relewantna dla zastosowania tych przepisów odnosiła się nie tylko do dnia sporządzenia planu podziału, ale uwzględniała również datę ustanowienia hipoteki.

---

²⁶ Wyrok SN z 24 stycznia 2023 r., sygn. akt II PSKP 2/22, Legalis/el. Por. M. Walasik, *Regulacje intertemporalne w nowych ustawach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 25.

²⁷ Wyrok TK z 7 lutego 2001 r., sygn. akt K 27/00, OTK 2001, nr 2, poz. 29; K. Ślęzak, *Komentarz do art. 38 (a)* [w:] *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. K. Antonów, Lex/el 2024, nt. 4.

III. *Privilegium odiosum*

Przepisy o tzw. „funduszu żelaznym” (art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3², § 7–8 KPC) wprowadzają uprzywilejowanie wierzycieli alimentacyjnych, lecz przywilej ten to w istocie *privilegium odiosum*²⁸. Pojęcie to, tłumaczone jako „przywilej uciążliwy”, czy „przywilej niekorzystny”, sprawia wrażenie oksymoronu. Naturalnie powstaje zatem pytanie, czy to, co stanowi korzyść, może być zarazem uciążliwe lub niekorzystne²⁹? Przewrotnie, zasługuje ono na odpowiedź twierdzącą. Jak wskazała M. Dyjakowska, *privilegium* pochodzi od wyrazu *privus*, czyli indywidualny, dotyczący pojedynczych osób, a oznacza *leges privatorum*, czyli ustawy uchwalone w odniesieniu do pojedynczych osób³⁰. Przepisy o charakterze wyjątkowym, mające uprzywilejować konkretne grupy adresatów, są obciążone ryzykiem pogorszenia sytuacji prawnej innych adresatów o porównywalnie szczególnym statusie. Dodając przepisy o tzw. „funduszu żelaznym” ustawodawca nie uchronił się przed brakiem kompatybilności przepisów skierowanych wprawdzie do różnych grup adresatów, jednak zasługujących na zbilansowany zakres ochrony w ujęciu aksjologicznym (wierzyciele alimentacyjni) i prawnym (wierzyciele hipoteczni).

Dodanie nowej kategorii zaspokojenia, wskazanej w art. 1025 § 1 pkt 2¹ KPC, może wywoływać dodatkowo zastrzeżenia dotyczące sytuacji prawnej wierzycieli prowadzących egzekucję, których należności według planu podziału podlegają zaspokojeniu w ostatniej kolejności (art. 1025 § 1 pkt 9 KPC). Prawo do egzekucji stanowi konglomerat konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP)³¹. Jednostka, która uzyskała wyrok sądowy rozstrzygający o odpowiedzialności, ma wypływające z art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC³² prawo do żądania jego wykonania, tj. prawo do egzekucji³³. W doktrynie trafnie za-

²⁸ Szerzej: M. Dyjakowska, *Privilegium odiosum. O znaczeniu kontekstu w przekładzie terminologii prawniczej*, „Roczniki Humanistyczne” 2013, t. LXI, z. 8, s. 159–160.

²⁹ *Ibidem*, s. 150.

³⁰ *Ibidem*, s. 151.

³¹ J. Derlatka, *Zasada sprawnej egzekucji sądowej jako element efektywnego wymiaru sprawiedliwości*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017, nr 3, s. 121 i n.

³² Konwencja z 4 listopada 1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 Nr 61 poz. 284 ze zm.).

³³ P. Hofmański, A. Wróbel, *Komentarz do art. 6 [w:] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18*, t. I, *Komentarz*, red. L. Garlicki,

uważono, że skuteczne urzeczywistnienie norm prawa materialnego wymusza istnienie takich instrumentów prawnych, które stwarzają możliwość efektywnego i realnego zaspokojenia wierzyciela³⁴, co dotyczy również postępowania w przedmiocie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Jak pisał Z. Hahn: „[r] oszczenie o przymusowe wykonanie, stanowiące drugą główną formę roszczenia o ochronę prawną, gaśnie jako materialne prawo do wymiaru sprawiedliwości — poza innymi przypadkami — dopiero z chwilą ukończenia egzekucji, t.j. z chwilą przeprowadzenia podziału sumy, uzyskanej przez egzekucję, który to podział stanowi dalszą część postępowania egzekucyjnego”³⁵.

Mając na względzie powyższe trzeba jednak przyjąć, że nowa kategoryzacja należności (art. 1025 § 1 KPC), nie narusza żadnego z elementów konstytucyjnego prawa do sądu³⁶. Poza sporem jest, że prawo do egzekucji powinno być zagwarantowane również na etapie postępowania podziałowego. Postępowaniem zmierzającym do podziału sumy uzyskanej z egzekucji rządzi jednak zasada uprzywilejowania. Powoduje ona, że istnieją rodzajowo określone należności, które podlegają zaspokojeniu w pierwszej kolejności, a dopiero po ich całkowitym zaspokojeniu możliwe staje się zaspokojenie kolejnych należności, o niższym stopniu uprzywilejowania³⁷. W takim ujęciu, wierzy-

---

Legalis/el, Nb 48; wyrok ETPC z 19 grudnia 2002 r. w sprawie Paola Esposito p. Włochom, skarga nr 30883/96, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60835> (2.02.2024) oraz wyrok ETPC z 19 marca 1997 r. w sprawie Hornsby p. Grecji, skarga nr 18357/91, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58020> (2.02.2024). W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie podkreślano, że prawa dekodowane z art. 45 Konstytucji RP oraz art. 6 ust. 1 zd. 1 EKPC są tożsame, a wręcz pokrywają się – zob. zamiast wielu: wyrok TK z 7 września 2004 r., sygn. akt P 4/04, OTK-A 2004, nr 8, poz. 81.

³⁴ Zob. Z. Szczurek, *Gromadzenie informacji i ustalanie okoliczności faktycznych i prawnych niezbędnych dla prowadzenia egzekucji sądowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, t. XXXVI, s. 433.

³⁵ Z. Hahn, *Wierzytelności zabezpieczone zastawem w podziale sumy uzyskanej z egzekucji*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 9, s. 271.

³⁶ Wątpliwości konstytucyjne na tle art. 1025 KPC są coraz częściej zgłaszane w doktrynie zarówno w kontekście ingerencji w prawa zabezpieczone rzeczowo, jak i prawa do egzekucji wierzycieli prowadzących egzekucję – zob. A. Mendrek, *Koszty komornicze w świetle nowelizacji z 9.3.2023 r.*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 9, s. 623; M. Pietrzyk, *Co nowego w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 9, s. 596.

³⁷ Parafrazując wypowiedź E. Wengerka, „ze względów natury zasadniczej” nie jest możliwe zastosowanie do postępowania podziałowego „idealnej postaci zasady proporcjonal-

ciel prowadzący egzekucję musi liczyć się z tym, że jego świadczenie może nie zostać zaspokojone. Rozważania dotyczące wysokiego *de lege lata* ryzyka niezaspokojenia należności wierzycieli prowadzących egzekucję (art. 1025 § 1 pkt 9 KPC), są zatem wolne od ładunku niekonstytucyjności i naruszenia praw gwarantowanych przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Można wprawdzie rozważać propozycję modyfikacji nowych przepisów o tzw. „funduszu żelaznym” zmierzającą w kierunku rozszerzenia wyłączeń od ich zastosowania³⁸, względnie zmiany miernika i limitów wysokości sumy zabezpieczonej na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Wzmiankowane tu uwagi, o typowo proceduralnej naturze, nadają się jednak do odrębnego opracowania.

IV. Podsumowanie

Model procesu legislacyjnego, uwzględniający konstytucyjnie określone atrybuty i wartości, nie doznaje wyjątków. Wymaga on urzeczywistnienia konstytucyjnych gwarancji, a w szczególności prawa do sądu, zasady demokratycznego państwa prawnego oraz bogatego zbioru wywodzonych z niej zasad pochodnych na każdym etapie postępowania cywilnego, również w fazie wykonawczej. Przedmiotowe rozważania dowiodły, że nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o podziale sumy uzyskanej z egzekucji niebezpiecznie ingeruje w ów model, a co więcej multiplikuje wątpliwości pojawiające się na styku prawa procesowego i wartości konstytucyjnych w takim stopniu, że ich usunięcie przekracza granice analizy prowadzonej w obszarze nauki prawa postępowania cywilnego. Konstytucyjne podejście do podjętych problemów badawczych pozwala na uwypuklenie mankamentów aktualnego modelu postępowania podziałowego, ale także podjęcie próby przedstawienia propozycji naprawczych. Radykalne obniżenie standardów ochrony wierzycieli hipotecznych, których hipoteki powstały przed wejściem w życie nowelizacji marcowej, przy założeniu, że tylko data sporządzenia planu podziału rozstrzyga o zastosowaniu nowych przepisów art. 1025 § 1 pkt 2¹, § 3² i § 7–8 KPC, nieproporcjonalnie ingeruje w konstytucyjną zasadę ochro-

---

ności”, która wymagałaby zrównania wszystkich należności, bez wyodrębniania którejkolwiek z nich – *idem*, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 595.

³⁸ Por. art. 1029 § 3 i art. 1033 § 2 KPC.

ny praw nabytych oraz pochodne do niej zasady, takie jak zasada zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasada przyzwoitej legislacji. Roszady w skuteczności egzekucji, będące konsekwencją wprowadzenia tzw. „funduszu żelaznego”, wzmacniają społeczną dezaprobatę działania wymiaru sprawiedliwości oraz organów publicznych realizujących funkcje władzy sądowniczej³⁹.

Literatura

- Derlatka J., *Konstytucyjne uwarunkowania zakresu kognicji komornika sądowego po wejściu w życie ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 2.
- Derlatka J., *Zasada sprawnej egzekucji sądowej jako element efektywnego wymiaru sprawiedliwości*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017, nr 3.
- Duminică R., *The principle of non-retroactivity of the law in the Romanian civil code*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2020, nr 1 (26).
- Dyjakowska M., *Privilegium odiosum. O znaczeniu kontekstu w przekładzie terminologii prawniczej*, „Roczniki Humanistyczne” 2013, t. LXI, z. 8.
- Grzegorzczak P., *O konstytucjonalizacji prawa procesowego cywilnego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2012, nr 2.
- Gudowski J., *Tradycja, postęp i coś jeszcze. Czy Konstytucja uratuje Kodeks postępowania cywilnego?* [w:] *Konstytucyjne aspekty procesu cywilnego*, red. A. Orzeł-Jakubowska, T. Zembrzuski, Warszawa 2023.
- Gudowski J., *Wpływ Konstytucji i orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na pojęcie dopuszczalności drogi sądowej* [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010.
- Hahn Z., *Wierzytelności zabezpieczone zastawem w podziale sumy uzyskanej z egzekucji*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 9.
- Hofmański P., Wróbel A., *Komentarz do art. 6 [w:] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18, t. I, Komentarz*, red. L. Garlicki, Legalis/el.

---

³⁹ Uwaga ta dotyczy również społecznej percepcji działania komorników sądowych – na temat ich statusu zob. szerzej: J. Derlatka, *Konstytucyjne uwarunkowania zakresu kognicji komornika sądowego po wejściu w życie ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.)*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 2, s. 223–224.

- Jackowski M., *Ochrona praw nabytych w polskim systemie konstytucyjnym*, Warszawa 2008.
- Kościółek A., *Kompetencja referendarza sądowego do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu cywilnym w świetle konstytucyjnej zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2021, nr 1.
- Kościółek A., *Konstytucyjność wyłączenia jawności posiedzeń sądowych w postępowaniu cywilnym – przyczynek do dyskusji*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 2.
- Książek D., *Intertemporalna kategoryzacja przepisów Kodeksu pracy*, Warszawa 2020.
- Mendrek A., *Koszty komornicze w świetle nowelizacji z 9.3.2023 r.*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 9.
- Mikołajewicz J., *Pojmowanie „państwa prawnego” w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej [w:] Polskie dyskusje o państwie prawa*, red. S. Wronkowska, Warszawa 1995.
- Mikołajewicz J., *System prawa w perspektywie jego stosowania*, „Przegląd Prawa i Administracji” Systemowość prawa. Tom dedykowany Panu Profesorowi Stanisławowi Kazimierzowi w osiemdziesiątą rocznicę urodzin, red. Z. Pulka, 2016, t. CIV.
- Pietrzyk M., *Co nowego w postępowaniu o podział sumy uzyskanej z egzekucji*, „Monitor Prawniczy” 2023, nr 9.
- Romańska M., *Wpływ orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego na kształt i sprawność systemu środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 2017, nr 2.
- Szczurek Z., *Gromadzenie informacji i ustalanie okoliczności faktycznych i prawnych niezbędnych dla prowadzenia egzekucji sądowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2016, t. XXXVI.
- Ślebzak K., *Komentarz do art. 38 (a) [w:] Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, red. K. Antonów, Lex/el 2024.
- Walasik M., *Konstytucyjna koncepcja sądowego wymiaru sprawiedliwości [w:] Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017.
- Walasik M., *Regulacje intertemporalne w nowych ustawach komorniczych [w:] Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.
- Wengerek E., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972.
- Zakrzewska J., *Konstytucyjna zasada państwa prawnego w praktyce Trybunału Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 7.
- Zakrzewska J., *Spór o konstytucję*, Warszawa 1993.
- Zegarlicki J., *Pewność prawa jako istotna wartość państwa prawnego*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna” 2017, nr 2.